

СТАНОВИЩЕ

**от доц. д-р Теодора Куртева Рабовянова – Великотърновски
университет „Св. св. Кирил и Методий“**

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен
„доктор“

по: област на висше образование: 2. Хуманитарни науки

професионално направление: 2.1. Филология

докторска програма: Съвременен български език

Автор: Диана Георгиева Мъркова

**Тема: Семантика и прагматика на т.нар. сегашно страдателно
причастие в съвременния български език**

**Научен ръководител: доц. д-р Красимира Ангелова Чакърва –
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“**

1. Общо представяне на процедурата и на докторанта

Със заповед № РД21-681 от 25.03.2024 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ съм определена за член на научното жури по процедура за защита на горепосочения дисертационен труд. Представеният комплект материали е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ.

Диана Мъркова е родена на 20.04.1995 г. Придобива магистърска степен по специалността „Актуална българистика“ (езиковедски профил) през 2019 г. От 2023 г. е щатен преподавател по български език като чужд в Медицинския университет – Пловдив. Заеманите работни места като коректор и редактор (2019–2020) и като преподавател по български език и литература (2020–2021) подготвят бъдещия изследовател в областта на лингвистиката. Впечатляват отличните чуждоезикови умения, курсовете за професионално израстване, придобитите организационни умения, присъдените отличия за научно и художествено творчество.

2. Актуалност на тематиката. Представеният труд е завършено научно изследване. Коректно са дефинирани обектът и предметът на изследване, целта и задачите. Разработваният проблем е актуален и в теоретичен, и в практико-приложен аспект. Съдържанието на текста недвусмислено сочи познаване на проблема и критическа преценка на теоретичния и практическия материал. Методиката на изследването води до постигане на поставената цел, както и до адекватни отговори на 12^{-те} заложи задачи.

3. Преценка на публикациите и на личния принос. Високата оценка на работата се предполага от всестрания анализ на сегашното страдателно причастие. Първа глава е предимно диахронна. Във втора глава в таблица 1 се съпоставят съвпадащите мнения на учени, автори на 9 системни граматика, относно анализирания причастие. Тъкмо унификацията във възгледите трябва „да се постави под въпрос, тъй като... се основава на по-старо състояние на българския език, без да са взети предвид актуалните тенденции в развитието му“ (с. 55). В съвременните изследвания по темата са застъпени три позиции: отглаголно прилагателно име, „единно“ страдателно причастие и сегашно страдателно причастие (с. 63). Ревностно се защитава последната гледна точка, смело се отхвърлят нелогични или неубедителни твърдения. Още тук проличават уменията за аргументирана защита. Авторката познава в детайли обемната литература по проблема, прилага критерии, формулирани от други учени, вкл. и от научния си ръководител.

Основните постижения в работата са:

➤ ясно заявено мнение за наличие в съвременния български език на симетрична партиципиална система с 4 равноправни причастия: минало (свършено) деятелно, минало страдателно, сегашно деятелно и сегашно страдателно;

➤ анализираните девербативи имат отпричастен произход и пасивна семантика – „категоричен белег за съхранена залоговост (респ. глаголност)“ – с. 103, които в трета глава се обвързват със спрежение, аспектиална и статусна характеристика, чуждо влияние, функционални особености;

➤ разнообразни „свидетелства“ за активизация: 6 пъти повече девербативи на -м спрямо данните в речниците (Приложение), като продуктивността им днес е резултат от езикова икономия и от зачестили употреби в научния стил, в езика на медиите, рекламата, разговорната реч; словообразователен потенциал при образуване на абстрактни съществителни на -ост; примери от всички стилове: изобщо не е допускано, че могат да се използват в съвременни български / преводни художествени текстове;

➤ категорично разграничение спрямо съотв. прилагателни на -(е)м (с неутрализирана глаголност, дефективни по пасивност / потенциалност). Същевременно сравнението сближава анализираното причастие с качествените прилагателни (членуване, степенуване, субстантивирание), но и със сегашното деятелно причастие (семантична замяна при добавена възвратна частица **се** към деятелното причастие е възможна само в значението *пасивност* на страдателното причастие; ако -м девербативът носи и модалност, „сегашните деятелни причастия не изразяват потенциален, хипотетичен действителен признак, а такъв, който принципно се извършва (а не който (не) може да бъде извършен)“ – с. 133. Успоредната употреба на страдателните причастия (сегашно и минало от итеративна основа) е доказателство за смисловата им неидентичност (с. 136).

Научно приложение имат формулата за глаголност (пасивност и/или възможност да се извърши действието, означено от изходния глагол чрез възстановяване на глагола с тъждествена възвратно-пасивна / причастно-страдателна конструкция в подчинено определително изречение),

семантичната класификация (сегашно страдателно причастие с пасивност; с пасивност и модалност; десемантизирано с атрибутивно значение: проверка чрез замяна само със синонимно прилагателно име), както и критериите за разпознаване на разглежданите причастия – освен формулата, посочена по-горе, и незаетата позиция за непряк обект (оттук възстановяване на рекцията на изходния глагол с потенциалния вършител на действието – от кого).

Безспорен принос на докторантката е и анализът на българските девербативи и преводните им английски съответствия (-able/-ible), с много примери от художествена преводна литература и с точен коментар за избора на преводача между сегашно страдателно причастие – прилагателно име – описателен превод – глаголен израз. В цялата работа прави впечатление умението да се доказва чрез примери (а не само теоретично). Ексерпцията от речници, художествени текстове, интернет сайтове е впечатляваща. Самите примери са обобщени нагледно във вид на таблици, диаграми, речник с девербативите на -(е)м. С възможност за внедряване в практиката са ексерпирани 1774 отглаголни деривата от ОПРБЕ. Глаголи (2016), прилежно илюстрирани с примери от интернет, Българския национален корпус, художествена литература.

Приноси са и представените резултати от анкетно проучване за езиковите нагласи към девербативите на -(е)м със заложен предварителни хипотези за проверка. Анализът на получените отговори на 16^{-те} въпроса винаги е обвързан с предмета, темата, задачите и целите на дисертацията – да се представи в нова светлина „забравеното“ сегашно страдателно причастие, възраждащо се най-вече поради възможността за икономичен израз, имплицитно съдържайки в себе си семантиката на модалност и/или пасивност.

4. Авторефератът е по изискванията и отразява ясно, точно, стегнато основните резултати, постигнати в дисертацията.

5. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати. При прочита на текста възникнаха следните въпроси: 1) Смятате ли, че краткостта (поради езиковата икономия) надделява над естетическите съображения при активизиране на девербативите на -м? 2) Може ли да се прогнозира кои -ира-глаголи са склонни да образуват подобни девербативи, тъй като много от често използваните нямат съотв. причастие (*лакируем, *гримируем, но пък има лакиран, гримиран)? Според мен по-логично в семантичната класификация е сегашното страдателно причастие с пасивно и модално значение да се постави на първо място, тъй като е най-фреквентно (94 % – с. 123). Примерите от рекламния дискурс, вкл. „обяви и реклами от интернетсайтове“ (с. 173), биха могли да се обединят в подчаст *Примери от интернет реч*. В подточка 3.4.2.5. преобладаващите примери също са от форуми, където активно се използват разговорни изразни средства.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ. Изложените впечатления сочат, че докторантката притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения, като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване. Затова убедено давам своята **положителна** оценка за проведеното изследване и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научната степен „**доктор**“ на **Диана Георгиева Мъркова** в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, ПН 2.1. Филология, докторска програма СБЕ.

25.04.2024 г.
Велико Търново

Изготвил становището:
доц. д-р Теодора Рабовянова